СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

# СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

*Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов*

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

**ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ**

**Почетен председател:**
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
**Председател:**
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
**Членове:**
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

**МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ**

**Председател:**
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
**Членове:**
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

**Научен секретар:**
Доц. д-р Маруся Линкова
**Технически секретар** – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

**ISBN 978-954-23-1762-3**

# СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

## *Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора*

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА .....40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN .....48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР .....70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ ..... 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА ..... 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН ..... 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ ..... 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ ..... 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ ..... 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО ..... 123

## *Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса*

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ ..... 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ ..... 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН ..... 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА ..... 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ ..... 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ..... 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ ..... 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ ..... 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ..... 182

## *Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство*

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ..... 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ .....200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ .....208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ .....222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

## *Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти*

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ .....261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ .....273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ .....296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО .....309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО .....330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА .....336

## *Информационни технологии в селското стопанство*

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ .....347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ .....354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

## *Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство*

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО .....378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ .....410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ .....423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) .....437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА .....444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ .....450

## *Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз*

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA .....461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ .....472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА .....478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР .....502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ .....529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД .....540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ .....548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

*Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов*

**ISBN 978-954-23-1762-3**

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

# ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

**Гл. ас. д-р Любка Илиева,**
**Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов**

***Резюме:*** *България е страна богата на природни ресурси, но същевременно изправена пред сериозни предизвикателства като високи равнища на бедност и значителни различия в социалните и жизнените стандарти между селските и градските райони. Туризмът се счита за една от най-големите индустрии в света, демонстрираща непрекъснат икономически растеж. Развитието на туризма в селските райони има голям потенциал за насърчаване на икономическия растеж в него. Една от причините, поради които туризма се разглежда като основен фактор за икономически растеж е, че понякога в райони, в които условията са неблагоприятни за развитието на други икономически дейности, съществуват благоприятни условия за развитие на туризма. Така, особено в селските райони, които претърпяха икономическо преструктуриране с намаляваща роля на селското стопанство, туристическия сектор се явява основен фактор за икономическото развитие и генериране на доходи за селското население.*

*Основната цел на настоящата разработка е изследване значението на туризма за развитието на селските райони. За постигане на така поставената цел се представя регионалната структурата на страната и възможностите, които предоставя туризма за развитието на селските райони. Това изследване дава възможност да се докаже авторовата теза, че туризмът е с огромно значение за развитието на селските райони в България.*

***Ключови думи:*** *селски райони, устойчив туризъм, селски туризъм*

**Въведение**

Едни от основните приоритетни оси в развитието на европейската и националната политика за развитие на регионите е балансираното и природосъобразно развитие на селските райони. Постигането на така поставената цел е възможно чрез стимулиране развитието на останалите сектори на икономиката, и в частност – туризма.

Туризмът е индустрия с доказало се значение за развитието на регионите чрез разнообразяване на икономическата им структура и подобряване средата, в която се развива. През последните години българският туризъм се характеризира с висок темп на развитие, който води до пренаселване на основните туристически курорти и търсене на нови територии за туристически цели.

В този смисъл на туристическия пазар е закономерна появата и развитието на алтернативни форми туризъм, развивани в извънградски и селски райони. Те противостоят на масовия (индустриален туризъм), чиято материална база и туристически продукт характеризират определена стандартизираност. Алтернативните форми туризъм се обвързват с пребиваване в селски и незасегнати от индустриализацията райони, предлагащи на туриста досег до запазената природна и социална среда, даващи възможност за възстановяване на физическите и психически сили, т.е. преодоляване на негативните въздействия от динамичния и напрегнат ритъм на живот в градовете.

Целта на настоящата разработка е изследване значението на туризма за развитието на селските райони. За постигане на така поставената цел се представят регионалната структурата на страната и възможностите, които предоставя туризма за развитието на селските райони. Това изследване дава доказва авторовата теза, че туризмът е с важно значение за развитието на селските райони в България.

## 1. Изследване регионалната структура на България

България е страна богата на природни ресурси, но същевременно е изправена пред сериозни предизвикателства като високи равнища на бедност и значителни различия в социалния и жизнен стандарти между селските и градските райони.

Според данни на Центъра за икономически анализи на селското стопанство (САРА) (Иванов, 2018), селските райони[1] съставляват 81,4% от територията на страната, което обхваща 231 общини (от общо 265). В тези райони живее 42% от населението на страната, което показва, че те са много по-рядко населени и разполагат с по-голяма концентрация на природни ресурси.

[1] Важно е да се направи разграничаването между села и селски район. В територията на селските райони има населени места, както села, така и градове, а също така и земеделски и горски територии, водни ресурси и техническа инфраструктура. Населените места се делят на градове и села, а селските райони обхващат цялата територия на административно-териториалната единица община.

Според данни на Европейската комисия, гъстотата на населението ни в селските райони е 39.3 жители на кв. км, което е по-ниско от средното за ЕС-28 равнище от 52.6 жители на кв. км брой и показва, че в България градовете и селата са по-слабо населени и по-малки по мащаб. Според данните на САРА, петнадесетте региони на NUTS 3, признати като преобладаващо-селски райони, изостават в сравнение с другите територии, което доказва липсата на достатъчна конвергенция.

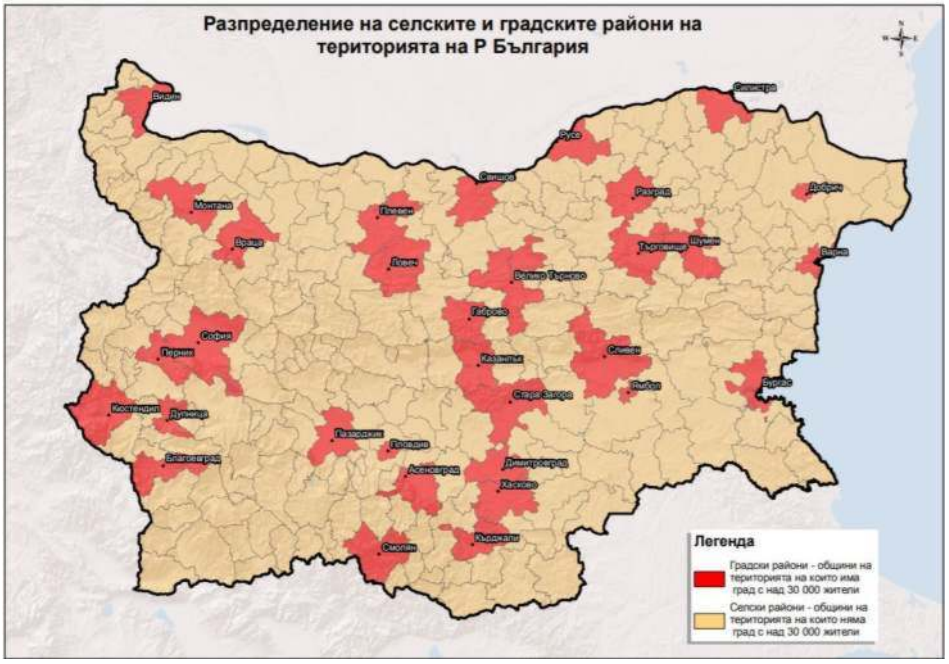


**Фиг. 1.** Разпределение на селските райони на територията на Република България

По данни на: Списък на селските райони по общини в Национален план за развитие на земеделието и селските райони 25.06.2016 г.

Основната икономическа дейност, която се развива в селските райони е селското стопанство. То е важен сектор за България, който е облагодетелстван от редица благоприятни геостратегически, климатични и природни дадености, допринесли за развитието на вековни традиции в растениевъдството и животновъдството. Въпреки това производителността в земеделските стопанства е силно променлива и често предприемачите в селското стопанство страдат от липса на потенциал за увеличаване на своята конкурентоспособност, и на сектора като цяло.

Поради важната социално-икономическа роля на селските райони в България е необходимо да се търсят нови възможности за икономическо развитие на регионите. В тази връзка са необходими конкретни действия, с които да се намали изоставането между отделните райони и да изравнят възможностите както за икономическа активност, така и за стандарт на живот.

Развитието на туризма в селските райони е предпоставка да се развие икономическата и социалната им структура, като се увеличи инвестиционната им привлекателност както сред туристическия сектор, така и сред гравитиращите около него икономически сектори.

Туризмът е ключов сектор на българската икономика, като според данни на The World Travel & Tourism Council (WORLD TRAVEL & TOURISM COUNCIL, 2018, p. 1) през 2017 г. той формира 11.7% от БВП (6,591.7 млрд. долара) и осигурява общо 90 000 работни места. Туризмът у нас, както и в останалите страни от Европа и света, се развива в среда на висока младежка безработица, застаряване на населението, активни миграционни процеси, неблагоприятни промени в климата, засилен натиск върху околната среда и други негативни фактори, които влияят пряко и върху състоянието на туристическите ресурси и развитието на туристическата индустрия. Затова създаването на работеща институционална рамка и политики за управление на устойчивото развитие на дестинацията (в т.ч. стратегическо планиране, реализация, мониторинг и контрол) са сред най-големите предизвикателства пред българското Министерство на туризма.

Обвързването на туризма и селските райони е резултат както от действащите икономически интереси с разработването на нови туристически форми, така и в резултат от редица правителствени инициативи. Създаването, утвърждаването и действието на редица стратегически документи касаещи районирането и развитието на туризма, доказва, че планирането и развитието му в селските райони се осъществява чрез обединяване на усилията на местното население, държавната администрация, бизнеса и неформалните структури.

## 2. Значение на туризма за развитието на селските райони

Нарастващото значение на туристическата дейност за човечеството и разпространението й във всички кътчета на нашата планета пораждат редица предизвикателства пред съвременното общество. Най-важното сред тях е постигането на устойчиво развитие на туризма на местно, регионално, национално и международно равнище. Целта е да се осигури туристическа практика, която задоволява интересите и

повишава благосъстоянието на местното население, като същевременно съхранява природните и социално- културните ресурси на местната среда за бъдещите поколения.

По данни на НСИ, през 2018 година общият брой туристически посещения на чужденци в България е 9 273 345. Ръстът спрямо 2017 г. е 4,4%. Увеличение има при посещенията с цел почивка и ваканция, като са реализирани 5 804 576 посещения и ръст от 5,5%. Посещенията с цел гостуване са 669 908, като те нарастват с 1,3%. Посещенията с цел бизнес туризъм са 1 727 874, като те се увеличават с 10,6%. Посещенията с други туристически цели са 1 070 987. Посещенията с цел почивка и ваканция формират 62,6% от всички туристически посещения. През 2018 г. българските граждани са реализирали общо 6 698 526 пътувания в чужбина по всички видове цели. Увеличението спрямо 2017 г. е 7,6%. Тези данни показват увеличаване на интереса на чуждестранните гости към страната ни и увеличаване на възможността на българските граждани да пътуват с цел туризъм.

Промяната на поведението на българите към увеличаване броя и честотата на пътувания, заедно с ресурсите, които притежават селските райони за развитие на разнообразни форми туризъм са реална предпоставка за трайното развитие на туризма в България.

Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в България (2014-2030), предвижда туризмът в България да се развива като просперираща сектор, допринасящ за прилагането на принципите на устойчивото развитие във всичките му аспекти – опазване на околната среда, просперитет на местните общности и икономически растеж. Основната цел на стратегията е повишаване на конкурентоспособността и ефективността на туристическия сектор посредством оптимално използване на наличните природни и антропогенни ресурси в съответствие с пазарните изисквания и потребителските очаквания за устойчиво развитие на туризма (Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030, 2017). Един от приоритетите, заложени в стратегията, касае увеличаване дела на специализираните видове туризъм, водещи до целогодишна и по-интензивна натовареност – балнео (медикъл спа), спа и уелнес, културен (във всичките му форми - исторически, археологически, етнографски и поклоннически), еко- и селски туризъм, приключенски, конгресен, ловен, голф, винен и гурме туризъм и др.

Развитието и утвърждаването на туризма у нас води до редица позитиви, касаещи начина на живот в селските райони и е от особено

важно значение за изоставащите и слаборазвити региони. За по-нататъшно развитие на туризма в селските райони у нас е необходимо: изучаване и популяризиране на ресурсите, гарантиращи устойчивото му развитие; съхраняване и развитие на традиционната култура и изкуства; създаване и прилагане на национална и регионални стратегии за развитие на селски туризъм; подобряване на инфраструктурата, засилване на рекламно-информационната дейност; усвояване на средствата за развитие на селските региони.

Устойчивото развитие на селските райони очертава следните оси: конкурентоспособност; управление на земите и околната среда; качество на живот и диверсификация, които кореспондират с трите „кита" (стълба) на устойчивия туризъм: природосъобразност; социална поносимост; икономическа ефективност. Устойчивият туризъм има за цел да сведе до минимум щетите по отношение на околната среда и културното наследство, да оптимизира удовлетвореността на посетителите, и да максимизира дългосрочния икономически растеж на региона. Концепцията за устойчив туризъм е намирането на баланс между потенциала за растеж на туризма и необходимостта от опазване на средата.

Устойчивият туризъм има за цел не само да влияе върху туристите по време на пътуването им, а и да формира култура за опазване на ресурсите в емитиращите туристически райони. Това е еволюцията в туризма, която интегрира интересите на туристите с тези на представителите на общността–домакин.

От казаното дотук става видно, че устойчиво развивания туризъм в селските райони не се ограничава до конкретен вид туризъм, а представлява начин на развитие на всички форми на предприемачество за задоволяване на туристите и техните потребности по време на пребиваването им в селските райони.

**Заключение**

В заключение може да се каже, че като цяло потенциалът не се използва напълно, поради слабото развитие на регионални туристически продукти, неразвити публично-частни партньорства, недобра туристическа инфраструктура и достъпност на част от териториите, неразвити атракции и наличие на обучен и квалифициран персонал.

**Значението на туризма за развитието на селските райони, може да се очертае в следните насоки:**

• стимулиране развитието на инфраструктурата до селските райони (пътища, обществен транспорт, телекомуникации и др.);

• опазване на специфичната за района архитектура и традиции;

• възстановяване и опазване на деградирали пространства и околната среда;

• оползотворяване на малките пространства;

• максимално използване на трудовия потенциал на местното население чрез създаване на нови работни места за всички категории население и повишаване на неговата квалификацията и езикова култура;

• развитие на много дейности, включително земеделие и занаятчийство, като основната цел е да се елиминира в максимална степен сезонния характер;

• допълнителни приходи за местните бюджети;

• максимално намаляване на вътрешната и външната миграция чрез стабилизиране на населението;

• подобряване на местните услуги, свързани с туризма (търговия, транспорт, телекомуникации и др.);

• възстановяване и опазване на недвижимите имоти по наследство;

• опазване и популяризиране на местните обичаи и традиции;

• привличане на нови местни или чуждестранни частни инвеститори и др.

Значението на туризма за развитието на селските райони е осъзнато в голяма част от селските територии, които използват своя потенциал за развитие на устойчив туризъм чрез опазване и експониране на природното и културно наследство. Голяма част от общините в селските райони имат относително добро туристическо развитие, като използват ресурсите на територията за развитие на културен, природолюбителски, балнеолечебен и селски туризъм.

## ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА


WORLD TRAVEL & TOURISM COUNCIL. (2018). *TRAVEL & TOURISM ECONOMIC IMPACT 2018.* London: WORLD TRAVEL & TOURISM COUNCIL.

Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 (2017).

Иванов, Б. (23 януари 2018 г.). *Всичките 15 селски райони изостават критично в икономическо отношение.* Извлечено от Земеделски информационен сайт: Синор Бг: https://sinor.bg/51764-CAPA-vsichkite-15-selski-rajoni-izostavat-kritichno-v-ikonomichesko-otnoshenie